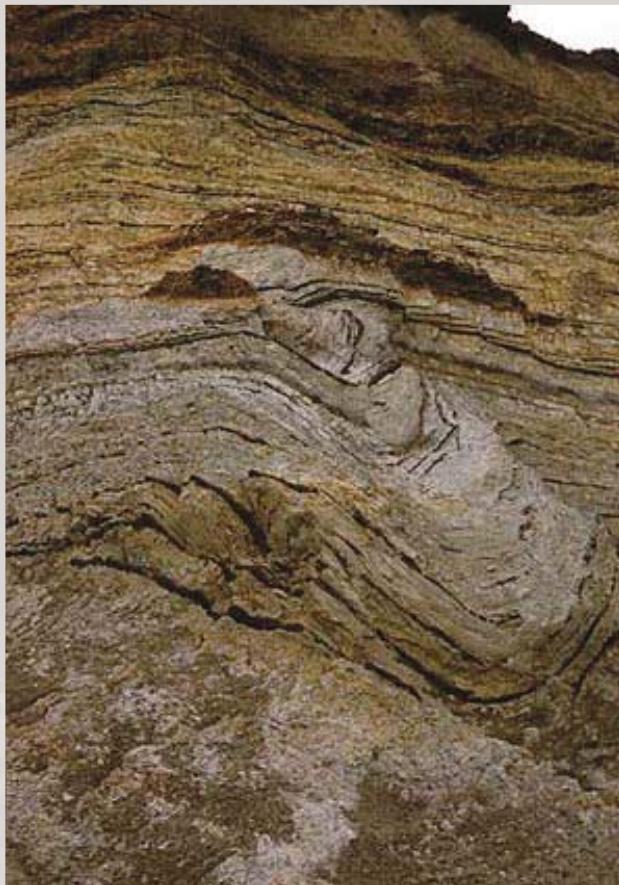

Foto: Niels Peder Mortensen, Nordjyllands Amt.

Ertebølle Hoved. Kystklinten viser foldede lag af moler, cementsten og vulkansk aske.

Som så mange andre steder i Limfjordsregionen er det første, man ser ved den stejle kyst ud for Ertebølle Hoved, flotte bølgede og foldede lag af moler, cementsten og grålige lag af vulkansk aske. En gletscher fra nord pressede de dybtliggende lag op i løbet af istiden og foldede lagene i det bølgede mønster. Moleret med cementsten er godt 55 millioner år gammelt og oprindeligt afsat i et hav. Lagene af vulkansk aske stammer fra en række ud-

brud, der havde deres centrum langt herfra, men på samme tidspunkt. De lå i en sprække i havbunden, der i dag ligger omtrent midt i havet mellem Norge og Grønland. Den mængde aske, som udbruddene producerede, var så enorm, at de kan spores i hele Limfjordsområdet og videre længere mod syd og øst til Røsnæs på Sjælland.

Fortsætter man turen rundt om Ertebølle Hoved og går langs stranden mod syd, forsvinder de stejle molerklinter snart, og stranden går nærmest i ét med de bagved liggende marker. Først flere hundrede meter inde i landet, på det sted hvor vejen ligger, kan man se en lille stejl skrænt. Umiddelbart kunne man tro, at skrænten var en del af anlægsarbejdet til den vej, der ligger på toppen af skrænten. Men det er den ikke. Skrænten er dannet af havet for godt 6000 år siden. På dette tidspunkt oversvømmede havet hele det 300 – 400 meter brede område mellem skrænten og den nuværende kyst.

Tæt ved Stenalderhavets kystskrænt har man gjort et bemærkelsesværdigt fund. En over 100 meter lang og et par meter høj bunke af muslingeskaller. Det er en køk-

kenmødding, en slags åben affaldscontainer, der består af muslingeskaller fra stenaldermenneskernes måltider. I dag syner bunken kun af lidt. Men arkæologer og geologer har nøje undersøgt møddingens indhold. Den fortæller detaljeret om den mad, disse mennesker levede af, og indirekte fortæller skalbunken om faunaens sammensætningen for 6000 år siden, og hvilke forhold menneskerne levede under.

I køkkenmøddingen har man fundet østerskaller i tusindvis. Men også skaller af hjertemusling og blåmusling. Desuden har man fundet fiskeknogler og knogler fra jagt dyr samt ødelagte redskaber.

Denne enorme dyng af muslingeskaller, der i dag ligger langt fra kysten, gav i begyndelsen forskerne hovedbrud, for man skulle først forstå, at bunken var skabt af mennesker og ikke af havet.

Lad os se alligevel se lidt på fordelingen af land og hav i perioden for godt 6.000 år siden. Perioden omtales af arkæologer som Jægerstenalderen. Geologer kalder tiden

Foto: Tove Stockmar, Midtsønderjyllands Museum.

Den lille vig syd for Ertebølle Hoved. Man kan godt fornemme at havet har oversvømmet det flade område.

for "Stenalderhavets tid", idet store dele af landets kyster var oversvømmet af havet. Formelt er denne oversvømmelse opkaldt efter en lille strandsnegl (Littorina), der også i dag lever i bedste velgående i farvandet omkring Danmark (undtagen ved Bornholm), men som findes i meget stort antal i de lag, der blev afsat i havet på dette tidspunkt. Man benævner det derfor også Littorinahavet.

Foto: Martin Abrahamsson, Midtsønderjyllands Museum.

Strandsneglen Littorina littorea.

Littorinahavet var lidt varmere end nutidens hav. Det oversvømmede næsten hele det nordlige Jylland, mens det kun var de kystnære områder i den øvrige del af landet, der var sat under vand. Et større område i det sønderjyske Vadehav var slet ikke dækket af havet. I Nordjylland havde havet forbindelse til Skagerrak og Kattegat, og var dermed ikke, som tilfældet er i dag, et afsnøret hav i stil med Limfjorden. Det betød, at saltholdigheden var større. Sammenholdt med den lidt lunere

temperatur betød det, at østersmuslingen stortrivedes. For vore forfædre frembød havet derfor et fremragende spisekammer, hvor østersfangsten gav et godt supplement til vildtet.

Køkkenmøddingen lå den gang, den var i brug, helt ude ved strandkanten. Og hele den historie, der kan fortælles om stenalderfolkets liv og levned, er opkaldt efter stedet, hvorfor perioden kaldes Ertebøllekulturen. Perioden strækker sig fra ca. 7.400 – 6.000 år siden. Selve køkkenmøddingen menes dog at have været i brug hen ved 600 år, fra 6.600 – 6000 år siden. – Måske var det den fortsatte stigning i Littorinahavet, der gjorde, at stenalderfolket holdt op med at kaste affald på møddingen. For geologerne kan se, at havet fortsatte med at stige efter dette tidspunkt, hvorved det endte med at sætte bopladsen under vand.

Andet:
Ertebølle Stenaldercenter
Gl. Møllevej 8
9640 Farsø
<http://www.stenaldercenter.dk/>

Besøg en gammel køkkenmødding med "alt godt fra havet"

Spring 5.000 til 6.000 år tilbage i tiden. Dengang var store dele af kysterne oversvømmet, da afsmeltningen af ismasserne havde hævet vandstanden i havet. Landjorden var endnu påvirket af ismassernes vægt og lå dengang lavere. Disse forhold betød tilsammen, at havet oversvømmede de kystnære områder. Op til 7 meter ved Limfjordens kyster.

På landjorden trivedes kronhjort, rådyr og vildsvin. Det må stenalderfolket have nydt godt af. Men vi ved i dag, at de havde deres bopladser tæt ved kysten, for flere steder har man fundet køkkenmøddinger, der indeholder skaller, som viser at vore forfædre havde en forkærlighed for "alt godt fra havet"

Hvor:

20 kilometer sydvest for Løgstør i Vesthimmerland.

Koordinater:

56.80889
9.171696

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog og naturvejleder Tove Stockmarr